

A JÓ ÉS A GONOSZ ELNÖKE

PETER SINGER KÖNYVE GEORGE W. BUSH ETIKÁJÁRÓL*

A világ egyik vezető etikusa, a Princeton Egyetem ausztrál származású professzora könyvet írt a világ vezető hatalmának jelenlegi első emberéről. Pontosabban arról, vajon körülírhatók-e azok az etikai normák, amelyek George W. Bush elnöki tevékenységét vezérlik.

A könyv első fejezete az elnök belpolitikájának fontosabb elemeit, a második pedig a külpolitikát, mindenekelőtt az afganisztáni és az iraki háború igazolását veszi az etikai elvek görcsöve alá. A befejező részben pedig Singer megkísérli értékelni az elnök etikáját. Az elemzés egyik visszatérő vonulata – és erre utal a könyv kissé mellbevágó címe –, hogy Bush gondolkodásának meghatározó eleme a jó és a gonosz megkülönböztetése, anélkül, hogy emögött mindig ugyanazok az etikai elvek lennének felfedezhetőek. Singer mindenesetre az etikai elvek szóba jöhető megalapozási lehetőségei szerint értékeli az elnöki megnyilatkozásokat és az azoknak gyakran ellentmondó cselekedeteket.

Az első lehetőség, melyet Singer számba vesz, hogy vajon Bush etikája nem az egyéni jogok meghatározó voltán alapszik-e. Erre látszanak utalni a jogok sérthetlenségéről, valamint az embert a fogantatástól kezdve megillető élethez való jogáról gyakran hangoztatott kijelentései. Ennek alapján tagadta meg a szövetségi támogatást azoktól a kutatásoktól, amelyeket méhen kívüli megtermékenyítés során lefagyasztott, de be nem ültetett, tehát mindenképpen pusztulásra ítélt embriókkal folytattak volna, abban a reményben, hogy azok olyan orvosi technikák kidolgozásához vezethetnek, amelyek a későbbiekben emberi életeket menthetnének meg.

Látszólag Bush következetes adócsökkentési politikája is illeszkedik az egyéni jogok védelmezőjének etikai elveihez, hisz az adóztatás és ezen keresztül az állami hatalom kiterjesztése a polgárok tulajdonhoz való jogát sérti. Az állami hatalom mértékének csökkentésével kapcsolatos szólalmai is erősen emlékeztetnek egy egyéni jogvédő érvelésére. Singer összeveti Bush felfogását Robert Nozicknak az *Anarchy, State and Utopia* című híres művében képviselt minimális állam koncepciójával, és megállapítja, hogy Bush elutasítja a libertárius nézeteket, amelyek elismerik ugyan az emberek elidegeníthetetlen jogait, de

a tulajdonhoz való jogot nem tartják ilyennek. Ugyanakkor Singer szerint Bush a szabadsághoz való jogot nem tekinti sérthetetlennek. Ellenkező esetben – érvel Singer – hogyan tarthatna fogva mind külföldi, mind amerikai foglyokat anélkül, hogy biztosítaná számunkra a független bírósági eljárást? (Ezt az állítást igazolták az Egyesült Államok Legfelső Bíróságának a könyv megjelenését követően, 2004 júniusában hozott döntései: Raul et al. versus Bush, President of the United States, et al. és Hamdi et al. versus Rumsfeld, Secretary of Defense, et al.) De Singer szerint az élethez való jog sérthetlenségét sem gondolhatja komolyan az, aki úgy gondolkodik a halálbüntetésről (még elmebetegek esetében is), illetve a háborúindítás lehetőségéről, mint Bush.

Singer megvizsgálja azt is, vajon nem tekinthető-e utilitaristának (haszonelvűnek) az amerikai elnök, akinek cselekedeteit az érintettek számára legkedvezőbb következmények elérése vezérli. Ezt látszik alátámasztani ugyanis az az érvelés, ahogy Bush és igazságügy-minisztere, John Ashcroft igazolta a feltételezett terroristák egyéni jogainak 2001. szeptember 11-e utáni korlátozását, és magát az afganisztáni és az iraki háborút is, mondván, ezek nélkül még több káros következménnyel kellett volna számolni. Singer szerint viszont Bush valójában kizárólag az amerikaiak szempontjából mérlegelte a hatásokat, más érintettek szenvedéseinek mértékére nem volt tekintettel. Más esetekben az elnök még formálisan is elutasítja a haszonelvű érvelést, mint például az orvosi segítség igénybevételének lehetővé tétele halálos betegek által életük befejezéséhez, ahogy azt Oregon állam törvényhozása biztosította. De az utilitarista bioetikus Singer ugyancsak a haszonelvűség elutasítását látja a marihuána orvosi használatának, illetve az összejtek alkalmazásának tilalmában is.

Singer felveti azt a lehetőséget is, hogy az elnök etikája keresztény vallási meggyőződésén, és ezzel összefüggésben esetleg természetjogi alapokon nyugszik. Ennek legvilágosabb megnyilvánulásaként éppen a Jó és a Gonosz konfliktusának visszatérő emlegetését tekinti. Ahogy sok amerikai keresztény, Bush is egyfajta isteni küldetést tulajdonít saját nemzetének, és démonizálja az ellenséget. Ugyanez a vallási hit mutatkozik meg a házasság szentségként való ke-

* Peter SINGER: *The President of good and evil. The Ethics of George W. Bush*, New York, Dutton, 2004.

zelésében, illetve a vallási intézmények kiemelt támogatásában. Ugyanakkor Singer szerint a Jézus tanításait követő kereszténység pacifista, és a háború indítása ezzel nem egyeztethető össze.

Miután elvetette valamennyi szóba jöhető etikai megalapozás lehetőségét, a szerző felteszi a kérdést, vajon nem arról van-e szó, hogy Bush ösztönös etikai érzéke alapján reagál az egyes helyzetekre, illetve hogy koherens etika helyett egyszerűen emberi tisztessége vezérli döntéseit. Singer példája szerint az elnök egyik kaliforniai utazása előtti napon rögzíteni akarták egy nyilatkozatát, melyet a rádió másnap tervezett sugározni. Az általa felolvasandó szöveg azzal kezdődött, hogy Kaliforniából üdvözli a hallgatóságot. Bush megtagadta a szöveg felolvasását, mondván, ő most nincs Kaliforniában. Peter Singer szerint ugyanaz az ember, aki nem volt hajlandó erre a „hazugságra”, semmiféle etikai problémát nem látott abban, hogy a háború igazolása érdekében legjobb tudomása ellenére elhitesse a világgal: Irak rendelkezik tömegpusztító fegyverekkel.

Az ellentmondás magyarázatául szolgáló cinizmust azonban Singer nem magának Bushnak, hanem mindenekelelt azoknak a személyeknek tulajdonítja, akik saját céljaik érdekében manipulálják őt. Némi- leg meglepő módon a konspiráció háttérben Singer a Bush-adminisztráció azon befolyásos tagjait sejteti, akik közös ismertetője- gye, hogy valamennyien Leo Strauss politikai filozófiájának követői. A német zsidó származású Strauss 1938-ban menekült az Egyesült Államokba, és haláláig, 1973-ig a Chicagói Egyete- men tanított. Tanításainak egyik ele- me, hogy létezik egy igazság a töme- gek és egy másik a filozófusok számá- ra. A tömegekkel meg nem osztandó egyik igazság az ateista Strauss számára Isten létének bizonyíthatatlansága volt. Singer értelmezésében a Busht körülvevő straussiánus belső kör nem hisz a demokráciában és a szabadságban sem, miközben másokat arra tanítanak, hogy higgyenek. A szerző meg is nevezi az „összeesküvőket”, köztük is elsősor- ban Paul Wolfowitzot, Rumsfeld védelmi miniszter helyettesét, akit sokan az iraki háború fő kitervelője- ként tartanak számon. Singer összeesküvés-elmélete szerint a Bush-kormányzatnak ezek a magas rangú

tisztviselői már évekkel 2001. szeptember 11-e előtt elhatározták Szaddam Husszein megbuktatását, an- nak érdekében, hogy biztosítsák az Egyesült Államok olajellátását és megváltoztassák a politikai erővi- szonyokat a Közép-Keleten. Céljaikra Busht bábként használták, ő pedig a „terrorizmus elleni háborúval” magyarázott mindent, annak ellenére, hogy semmi- lyen bizonyíték nem állt rendelkezésükre Szaddam és a World Trade Center, valamint a Pentagon elleni támadás kapcsolatáról.

Mint láttuk, az etikus Peter Singer végkövetkez- tetése, hogy nem érdemes komolyan venni az Egye- sült Államok jelenlegi elnöke által hangoztatott etikai elveket. Ugyanakkor a jogtudomány képviselői, és ezen belül is az alapjogokkal foglalkozók kénytele- nek számolni azzal a „morális realizmussal” (moral realism), melyet George W. Bush képvisel. Ennek egyik példája Bush 2002-es üzenete az unió állapotá- ról, mely szerint a „helyes és igaz” morális ideálok mindenkire nézve kötelezők. Richard A. Shweder szerint (*Moral Realism without the Ethnocentrism. Is It Just a List of Empty Truism?*, lásd a *Human Rights with Modesty. The Problem of Universalism* című, Sajó And- rás szerkesztette 2004-es tanulmánykötetben) ez a felfogás arra a feltételezésre épül, hogy egyrészt lé- teznek nem vitatható szükségletek, másrészt ezek-

nek tényalapjait egyetemes morális igazságok képezik, amelyek elég alap- vetők ahhoz, hogy az Egyesült Álla- mokat feljogosítsák a világ irányítására, és elég egyetemes érvényűek is ahhoz, hogy általuk elkerülhető legyen az etnocentrizmus veszélye. Persze az Shweder számára sem világos, vajon Bush valóban hisz-e például abban, hogy a kifejezés szabadságára vonatko- zó amerikai doktrínának egyetemesen

érvényesülnie kellene az egész világon. Vagy inkább Richard Posner relativista, antirealista felfogását kel- lene elfogadni, aki szerint ha egyáltalán léteznek nem lokális morális igazságok, azok teljességgel használha- tatlannak a világ bármely morális kérdésének megol- dására. Posner nézete szerint a morális igények értel- mezése csak következményeik alapján lehetséges. Ezzel feltehetően az utilitarista Singer is egyetért.

Halmai Gábor